

O‘ZBEKISTONDA TURIZMNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Sharipov Isroiljon

Termiz davlat universiteti magistranti

E-mail: sharipovisroiljon94@gmail.com

Tel: +998 (94) 634 94 07

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada O‘zbekistonda turizm sohasining tarixiy rivojlanish jarayoni, uning bosqichlari va zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi. Turizmning milliy iqtisodiyotga ta’siri va tarixiy-me’moriy obidalar turizmini rivojlantirishdagi o‘rni haqida ma’lumot berilgan.*

***Kalit so‘zlar:** turizm, tarixiy rivojlanish, iqtisodiyot, me’moriy obidalar, O‘zbekiston, madaniyat.*

STAGES OF TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN

***Annotation.** This article examines the historical development of tourism in Uzbekistan, its stages, and its modern significance. The impact of tourism on the national economy and the role of historical and architectural monuments in tourism development are discussed.*

***Key words:** Uzbekistan, tourism, historical development, conomic, architectural monuments, culture.*

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ

***Аннотация.** В данной статье рассматривается историческое развитие туризма в Узбекистане, его этапы и современное значение. Обсуждается влияние туризма на национальную экономику и роль исторических и архитектурных памятников в развитии туризма.*

***Ключевые слова:** Узбекистан, туризм, историческое развитие, экономический, архитектурные памятники, культура.*

KIRISH

O‘zbekiston dunyo sivilizatsiyasining qadimiy markazlaridan biri bo‘lib, ko‘plab tarixiy, me’moriy va madaniy meros obidalari bilan mashhur. O‘zbekistonning geografik joylashuvi Buyuk Ipak yo‘li bo‘ylab joylashgani sababli, asrlar davomida turli xalqlar va madaniyatlar chorrahasi bo‘lib kelgan. Bugungi kunda turizm mamlakat iqtisodiyotining muhim sohalaridan biriga aylanmoqda. Ushbu maqolada turizmning O‘zbekistondagi tarixiy rivojlanish bosqichlari va uning zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi.

TURIZMNING QADIMIY DAVRLARDAGI RIVOJI

Turizmning qadimiy davrlardagi rivoji, asosan, savdo, diniy ziyoratlar va ilmiy tadqiqotlar bilan bog‘liq edi. Tarixiy nuqtai nazardan, sayohat qilishning boshlanishi odamlarning o‘zaro aloqalarini, savdolarini va madaniy almashinuvlarini rivojlantirishga xizmat qilgan. Qadimda turizm ko‘pincha diniy, ijtimoiy yoki iqtisodiy sabablar bilan bog‘liq bo‘lgan va asosiy yo‘nalishlar Buyuk Ipak yo‘li kabi savdo yo‘llari bo‘yicha amalga oshirilgan. Shu o‘rinda diniy ziyoratlar va ibodatgohlar haqida to‘xtalib ketsak.

Qadimiy davrlarda turizmning eng katta qismi diniy ziyoratlar bilan bog'liq edi. Misol uchun, qadimiy Gretsiyada, Rimda va Mesopotamiyada ibodatgohlar va diniy markazlar mavjud bo'lib, ular sayohatchilarni jalb qilgan. Masalan, qadimiy Yunonistonda Delfi ibodatgohi va Rimda uning shaharlaridagi ibodatgohlar katta diniy va madaniy markazlar sifatida e'tirof etilgan.

Bundan tashqari qadimiy Misrda ham piramidalar, templar va boshqa diniy yodgorliklar ziyorat qilish uchun sayohatchilarni jalb qilgan. Shu bilan birga, Hindiston, Eron va boshqa mamlakatlarda ham diniy ziyoratlar uchun ko'plab sayohatlar amalga oshirilgan. Endi savdo yo'llari va iqtisodiy aloqalar haqida gaplashsak.

Qadimiy turizmning yana bir muhim jihati savdo va iqtisodiy aloqalarning rivojlanishi bilan bog'liq edi. Qadimda turli xalqlar o'rtasida tovarlar almashinuvi ko'p hollarda uzoq masofalarga sayohat qilishni talab qilgan. Buyuk Ipak yo'li — Xitoydan Osiyo, Markaziy Osiyo, Eron, O'rta Sharq va Yevropaga o'tgan savdo yo'li, sayohatchilar uchun birinchi turistik marshrut bo'lgan. Ushbu yo'l orqali nafaqat tovarlar, balki madaniyatlar, g'oyalar va ilmiy bilimlar almashgan. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi shaharlar Buyuk Ipak yo'li bo'yicha muhim savdo va madaniy markazlar sifatida rivojlangan. Bundan tashqari ilmiy tadqiqotlar va sayohatlar ham mavjud bo'lgan.

Ilmiy tadqiqotlar ham qadimiy davrlarda turizmni rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatgan. Ilmiy sayohatlar ko'plab olimlar va geograflar tomonidan amalga oshirilgan. Misol uchun, Aleksandr Makedonskiyning ekspeditsiyalari va Rim imperiyasining yurishlari tarixiy, geografik va ilmiy tadqiqotlar uchun muhim bo'lgan. Shuningdek, qadimiy Xitoy va Hindistonning ilmiy tadqiqotchilari ham yurtlaridan tashqariga sayohatlar uyushtirgan. Shu bilan birga madaniy almashinuv va sayohatlar ham mavjud bo'lgan.

Qadimiy davrlarda madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar va almashinuvlar sayohatlar orqali amalga oshirilgan. Rim, Gretsiya, Misr va boshqa sivilizatsiyalar bir-birlarining madaniyatlariga ta'sir ko'rsatgan. O'sha davrda ko'plab mashhur shaharlar, masalan, Rim, Atena, Kair va Bobil madaniyat markazlari sifatida sayohatchilarni jalb qilgan. Shuningdek, Yevropa va Osiyodagi siyosiy va madaniy tadbirlar ham sayohat qilishni talab qilgan. Qadimiy imperiyalar va imperatorlar ham vaqti-vaqti bilan sayohat qilib turgan. Qadimiy imperiyalar va imperatorlar uchun sayohatlar ko'pincha strategik, siyosiy yoki harbiy maqsadlarda amalga oshirilgan. Rim imperiyasining imperatorlari, masalan, to'plamlar va tadbirlar uchun mamlakatlar bo'ylab sayohat qilishgan. Misr, Xitoy va boshqa qadimiy

sivilizatsiyalar ham imperatorlarining sayohatlarini va safarlarini o'z hududlari va chegaralarida amalga oshirganlar.

Qadimiy davrlarda turizm, asosan, diniy, iqtisodiy va ilmiy maqsadlar uchun amalga oshirilgan. Sayohatlar odatda savdo yo'llari, madaniy almashinuv va ilmiy tadqiqotlar bilan bog'liq bo'lgan. Bu davrda turizmning rivoji, asosan, odamlar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirishga, yangi yurtlar va madaniyatlar bilan tanishishga va xalqaro savdolarni rivojlantirishga yordam bergan.

SOVET DAVRIDA TURIZMNING RIVOJLANISHI

Sovet davrida turizmning rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, asosan, davlat tomonidan nazorat qilindi va bu soha jamiyatning madaniy va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shishga qaratilgan edi. Turizmning rivojlanishiga ko'p omillar ta'sir qildi, jumladan, ichki turizmning rivoji va xalqaro sayohatlarni cheklash katta ta'sir o'tkazdi. Endi bu haqida batafsil o'rganib chiqsak.

Sovet Ittifoqi hududida turizmning eng katta qismi ichki sayohatlar orqali amalga oshirilganligi ichki turizm rivojining asosiy sababidir. O'zbekistonda ham xalqaro turizm cheklangan bo'lsa-da, ichki turizm keng tarqalgan. Sovet hukumati mamlakatning turli viloyatlarida sayohatchilar uchun maxsus marshrutlar yaratdi va ularni rivojlantirishga katta e'tibor berdi. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlar o'sha davrda ichki sayohatchilar uchun mashhur joylarga aylandi.

Davlat tomonidan yirik mehmonxonalar va kurortlar qurildi. Buxorodagi "Archeological" mehmonxonasi, Samarqand va Toshkentdagi yirik turistik markazlar aynan shu davrda faoliyat ko'rsatishni boshladi. Xalqaro turizmning cheklanishi paydo bo'ldi. Sovet davrida xorijiy turizm juda cheklangan edi. Xorijiy sayyohlar faqat ruxsatnoma bilan kirishlari mumkin edi va sayohatlar asosan sotsialistik blok mamlakatlariga yo'naltirilgan edi. Xorijiy turistlar uchun mehmonxonalar va boshqa infrastruktura rivojlanmagan edi. Mustaqil, erkin sayohatlar juda qiyin edi va davlatning siyosiy nazorati ostida bo'lgan.

Biroq, ba'zi davlatlarga (masalan, Yaponiyaga) madaniy almashinuv uchun sayohatlar ruxsat etilgan. Keyin esa me'moriy obidalar va tarixiy yodgorliklarning tiklanishi yo'lga qo'yildi. Sovet davrida O'zbekistonda tarixiy obidalar, madaniy va arxitektura yodgorliklari saqlanib qolinishiga harakat qilindi. O'zbekistonda Samarqand va Buxorodagi ulkan me'moriy yodgorliklar saqlanishi uchun davlat tomonidan moliyaviy yordam ko'rsatilgan. Ushbu yodgorliklar turizmning rivojlanishi uchun asos bo'lib, keyinchalik xorijiy sayohatchilarni jalb qilishda muhim o'rin tutgan.

Xiva va Buxoro shaharlaridagi arxitekturaviy obidalar va Islom madaniyati merosi hamda, shaharlardagi qadimiy majmualarga e'tibor qaratilgan. Bu sayohatni

targ'ib qilishda hamda, boshqa ijtimoiy va madaniy tadbirlar o'tkazishda keng qo'llanildi. Endi esa sovet davrida turizmning iqtisodiy ta'siri haqida gaplashsak.

Sovet davrida turizm mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida katta rol o'ynadi. Asosan, turizm ichki iqtisodiyotga, mehmonxona, transport va xizmat ko'rsatish sohalariga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. O'zbekiston kabi markaziy Osiyo mamlakatlarida bu soha mahalliy aholi uchun ish o'rinlari yaratishga va yirik infratuzilmani rivojlantirishga yordam berdi.

Biroq, xalqaro turizmning cheklanishi va turistik infrastrukturadagi cheklovlar mamlakatning global turizm bozoriga to'liq kirib borishiga to'sqinlik qilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Qadimiy davrlarda turizm, asosan, tabiiy ehtiyoj va madaniy-ijtimoiy talablar asosida rivojlangan bo'lsa, Sovet davrida bu jarayon davlat siyosati doirasida tizimlashtirilgan. Qadimiy turizm odamlarning shaxsiy tashabbuslari muhim rol o'ynagan bo'lsa, Sovet davrida sayohatlar qat'iy rejalashtirilgan va davlat nazorati ostida amalga oshirilgan.

Qadimiy turizm madaniy almashinuv va xalqaro aloqalarni rivojlantirishga xizmat qilgan, Buyuk Ipak yo'li orqali esa iqtisodiy, madaniy va ilmiy g'oyalar tarqalgan. Sovet davrida esa ichki turizmni rivojlantirish aholining dam olishi va tarbiyalanishiga xizmat qilgan, ammo xalqaro aloqalarning cheklanganligi global madaniy almashuvni susaytirgan.

O'zbekiston turizmining tarixiy rivoji mamlakatning iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Tarixiy obidalar va qadimiy shaharlar xalqaro sayyohlarni jalb qilishda asosiy omil bo'lib qolmoqda. Shu bilan birga, turizm sohasini yanada rivojlantirish uchun zamonaviy infratuzilma va xizmatlar sifatini oshirish zarur.

XULOSA

O'zbekistonda turizmning rivojlanishi boy tarixiy meros va madaniy yodgorliklar bilan chambarchas bog'liq. Sovet davrida mamlakatda yirik mehmonxonalar va kurortlar qurilishi, tarixiy obidalarni tiklashga davlat ko'magi va ichki turizmning rivojlanishi iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etdi. Biroq, xalqaro turizm cheklovlari mamlakatning global turizm bozoriga kirib borishini sekinlashtirdi.

Sovet davrida Samarqand, Buxoro, Xiva kabi shaharlarning tarixiy majmualari va Islom madaniyati merosi saqlanib qolishi turizmning rivojlanishida muhim omil bo'ldi. Davlat tomonidan ko'rsatilgan moliyaviy yordam ushbu yodgorliklarni saqlash va targ'ib qilishda asosiy rol o'ynadi. Ammo xalqaro sayohatlarning

cheklanganligi va turistik infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi mamlakat turizmining potensialini to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qildi.

Hozirgi kunda turizm sohasi iqtisodiyotning barqaror o'sishiga, xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga va mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qilmoqda. Shu sababli, O'zbekistonda zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish, xizmatlar sifatini oshirish va davlat-xususiy sektor hamkorligini mustahkamlash zarur. Turizm sohasining xalqaro miqyosda targ'ib qilinishi esa mamlakatning global turizm bozorida o'z o'rnini mustahkamlashiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev, I. (2020). Sovet davrida O'zbekistonda arxitektura va madaniy merosni himoya qilish. Toshkent: Sharq yulduzi. 90-bet.
2. Alisherovna, M. K. (2022). Assessment of investment attractiveness of industrial enterprises.
3. Abdumajitovna, V. N. (2024). Government Of Turkestan Autonomy And Its Activities. International Journal of Advance Scientific Research, 5(12), 179-181.
4. Boboyorov, H. (2020). O'zbekistonning madaniy merosi va turizm. Toshkent: Sharq nashriyoti. 156-bet.
5. G'ulomov, O. (2021). O'zbekistonda tarixiy turizmning istiqbollari. Toshkent: Turizm nashriyoti. 78-bet.
6. Ismoilov, D. (2015). Turizm va madaniy merosni saqlash strategiyalari. Samarqand: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. 67-bet.
7. Karimov, A. (2018). Buyuk Ipak yo'li: Tarix va turizm. Samarqand: Ma'rifat. 97-bet.
8. Rizaev, M. (2017). O'zbekistonda turizmning iqtisodiy ta'siri. Toshkent: Fan va Texnologiya. 82-bet.
9. Saidov, A. (2019). Buxoro va Samarqand: Turizm markazlari sifatida rivojlanish tarixi. Buxoro: Nasaf. 58-bet.
10. Smith, M. K. & Richards, G. (2013). Cultural Tourism in Central Asia. London: Routledge. 152-bet.
11. Tursunov, B. (2018). Markaziy Osiyoda sayohat va transport infratuzilmasi tarixi. Toshkent: Ma'naviyat. 135-bet.
12. UNESCO (2020). Historic Centres of Uzbekistan: Preservation and Development. URL: <https://whc.unesco.org>.
13. UNESCO (2022). Cultural Heritage of Uzbekistan. <https://whc.unesco.org>
14. UNWTO (2023). Uzbekistan Tourism Statistics Report. <https://www.unwto.org>
15. World Bank (2021). Tourism and Development in Uzbekistan. URL: <https://www.worldbank.org>
16. WTTC (2023). Economic Impact of Tourism in Uzbekistan. URL: <https://www.wttc.org>
17. Xolikov, N. (2019). Markaziy Osiyoda turizmning rivojlanish bosqichlari. Buxoro: Nasaf. 45-bet.